

Hayat

TARİH

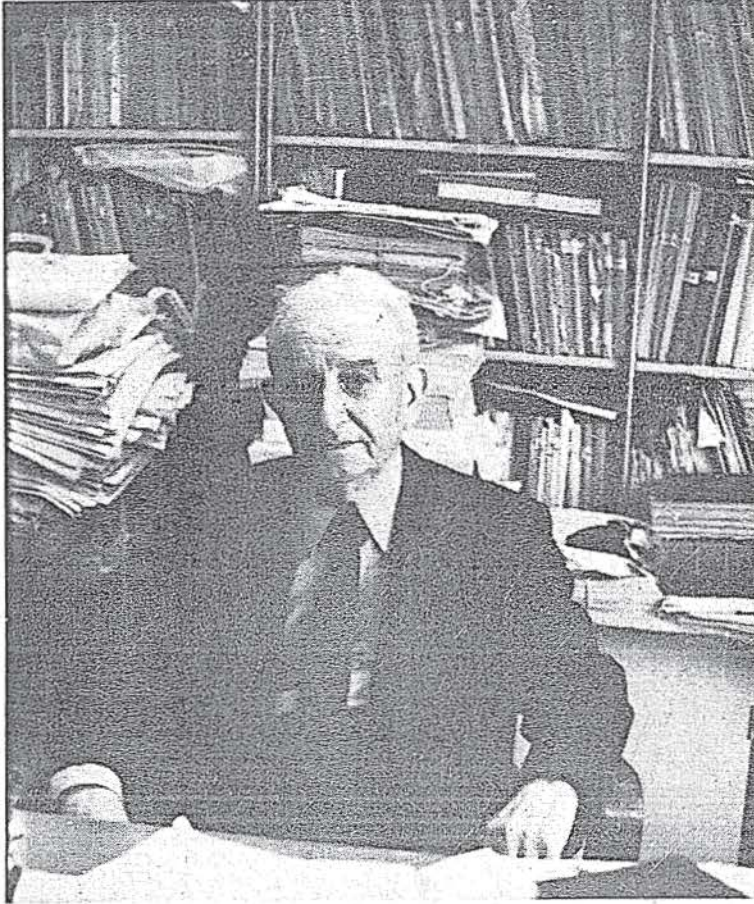
Yı: 1 Ocak 1976 • 10 Lira

MECMUASI

Tarihçi ve Yazar
**İbrahim
Hakkı Konyalı**
ile bir konuşma

Röportaj: Erdem YÜCEL Fotoğraflar: Nezih BAŞGELEN

*İbrahim Hakkı
Konyalı.*

TARİHÇİ, yazar İbrahim Hakkı Konyalı'yı bir zamanların ünlü gazetesi Tan'da yayınlanan yazılarından tanımış, sonra Tarih Dünyası ve Tarih Hazinesi'ndeki sohbetlerini ilgiyle okumuştum. O zamanlar bana İbrahim Hakkı Konyalı'yı tanıtan bir yazıyı kaleme alacağım söylene, şüphesiz güler geçirdim. Aradan yıllar geçti. Onunla karşılaşmamız Vakıflar genel müdürlüğünün kurma çabasına giriştiği bir müzenin bahçesinde oldu. Şişmanca, babacan tavırlı bir adam, kendisini: «Ben İbrahim Hakkı Konyalı,» diye tanıttığı zaman Tan gazetesi, çeşitli tarih dergileri ve yığınla şehir monografisi gözümün önünden bir sinema şeridi gibi geçti.

İbrahim Hakkı Konyalı 1896 yılında Konya'da, Alâeddin köşkünün Akıncılar kapısına 50 m. uzaklıktaki bir evde dünyaya geldi. Nalbandzâde Mustafa Efendi ile Atazâde İbrahim Ağa'nın kızı Hatice Hanım'ın oğludur. Babası, Konya'nın Takva Hoca medresesinde ilim yaparak icazetnâme almış, faziletli, alçak gönüllü bir kişiydi. İbrahim Hakkı Konyalı ailesinin baba tarafından Anadolu Selçuklularına ulaştığını, nalbant sözünün ise günümüzün veteriner hekimine eş olduğundan söz etmektedir. I. Sultan Alâeddin Keykubad zamanında ordu atlarını tedavi eden dedelerine ait âletleri küçüklüğünde evlerinde görmüştür.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın çocukluk yıllarıyla ilgili hâtıraları anlatmakla bitip tükenmiyor.

«Selçuklu veziri Gühertaş'ın sultanı ulemâsı Mehmed Bahâeddin evladı için yaptırdığı medrese ile, Mevlânâ'nın beş vakit namaz kıldığı mescidin evimizden uzaklığı 50-60 m. idi. Aynı zamanda Büyük Selçuklu veziri Karatâyî'nin evi de bizimkinden çok uzak değildi. Ben çocukluğumda Mevlânâ'nın namaz kıldığı camide namaz kıldım, onun su içtiği çeşmeden su içtim...»

İbrahim Hakkı Konyalı ilkokulu Konya'nın Yıkık Mahalle, Rüşdiye'yi Füyûzât-ı Hamîdiye okullarında yapmıştır. Bundan sonra öğrenimine Bekir Sami Paşa medresesinin yerinde yapılan; kütüphanesi, laboratuvarı, konferans salonlarıyla Batı'nın

en mükemmel ilim kuruluşlarını aratmayan bir öğretim müessesesi olan «İslah-ı Medârisi'l-İslâmiye» de devam etmiştir.

Medreseden bahsedince, Konyalı, heyecanına hâkim olmayarak bugün dahi uzun uzun anlatıyor:

— İslâm'ın düşmanı olduğu taassub bu üniversitenin kapısından içeri girmemiştir. Bu medrese maddî ve manevî ilimleri toplayan ve o vakte kadar geniş sınırları olan Osmanlı imparatorluğunda bir eşi daha olmayan öğretim müessesesi idi. Öğrenim süresi on iki yıldır. Buradan çıkanlar maddî ve manevî ilimlerle kendilerini cihazlandırıyorlar, Doğu ve Uzak Doğu ülkelerinden birinin dilini öğreniyorlardı. Onlara Doğu ve Uzak Doğu ülkelerinde İslâmiyet'i yaşatma görevi verilmesi düşünülmüş, planlanmıştı.

ÇOCUKLUK YILLARI

İbrahim Hakkı Konyalı «İslâh-ı Medârisi'l-İslâmiye'nin» seçkin öğrencilerinden; çok iyi Arapça öğrenmişti. Bu özelliği sonraki yıllarda onun çağımızın eski kitâbeleri en iyi okuyabilen bir uzman olmasına yol açtı. Rüşdiye öğrencisiyken Hâsankaleli büyük âlim ve mutasavvıf İbrahim Hakkı'nın Mârifet-nâme'sini okudu. Hayran kaldığı bu eserden ötürü yazarının ismi Hakkı'yı kendine seçti.

Birinci Dünya Savaşı sırasında açılan demiryolu okuluна devam etti ve orasını da bitirerek ilk Türk demiryolcusu oldu. Savaş sırasında Batum'da istasyon müdürü olarak devlet hizmetinde ilk görevine başladı. Bunu Konya sanayi mektebinde Türkçe öğretmenliği, İstanbul Meşihat dairesinde ders vekâleti hulefâhğı, Başbakanlık arşivi, Askerî Müze ve Vakıflar genel müdürlüğündeki uzmanlıkları takip etti.

KONYALI VE GAZETECİLİK

İbrahim Hakkı Konyalı on yedi yaşında yazarlığa başlayarak Konya'nın Meşrik-ı İrfan gazetesinde «Kâbe-i Muazzama'da Son Asılı Olanlardan Kus İbn-i Sâib'in Tercümesi» isimli ilk yazısını yayınladı. Konya'nın tanınmış gazetesi Babalık'ta

yazmaya başladı ve ayrıca orada Hak Yolu isimli bir mecmua çıkardı. İntibah'ta baş-yazarlık, Mütareke yıllarında Tercüman-ı Hakikat'de tarihî konulu yazılar yazdı. Bu yazıları Jamanak isimli Ermenice gazete de aktarmıştır.

SON POSTA

Istanbul'a geldiği zaman artık tanınmış bir yazardır. O sıralarda Zekeriya Sertel, Halil Lutfi Dördüncü, Selim Ragıp Emeç ve Ekrem Uşaklıgil yeni bir gazete neşretmek çabası içindeydiler. Bu maksatla eski Tasvîr-i Efkar gazetesinin yerini kiralamış çalışmaya başlamışlardı. İbrahim Hakkı Konyalı'ya: «Bizler biner lira sermaye koyduk, sen de aynı miktar ile bizim ortaklığımıza katıl,» dediler.

Ancak İbrahim Hakkı Konyalı ortaklığa katılmadı, yazar olarak çalıştı. Son Posta isimli gazete devrin siyasî ortamı içinde Serbest Fırka taraftarı olarak tanındı. İbrahim Hakkı Konyalı o günleri hatırlarken, geçmişin derinliklerine dahiyor:

— Önceleri oturacak yerimiz dahi yoktu. Yazı yazarken delik bir iskemleyi sıra ile aramızda paylaşırdık. O zamana kadar yapılmayan bir işi yaptık; İslâm ülkelinin gazetelerinden yararlanarak onlarla ilgili haberleri yayınladık. Bir de baktık ki bu iş çok tuttu, gazetenin satışı arttı.

Serbest Fırka'nın kapanması ve Zekeriya Sertel'in Amerika'da yayınlanan ve Hz. İsa ile H. Muhammed hakkındaki bir karikatürü aynen kullanması gazeteye karşı bir tepki doğurdu. Her ne kadar fırkanın kapanmasından sonra da Ragıp Sırrı Emeç baş makalesinde: «Biz yanılmışız artık onları tutmuyoruz,» diye yazdıysa da gazetenin satışındaki düşüş önlenemedi.

Son Posta olayından sonra İbrahim Hakkı Konyalı, Tan gazetesinde yazmaya başlamış, buradaki yazılarıyla yeniden dikkati çekmiştir. Ardından Vatan, Yeni Sabah, Hergün, Bugün, Yeni İstanbul, İstiklâl gazetelerinde çeşitli konularda yazıları yayınlanmıştır. Günümüzde Yeni Asya gazetesinde tarihî sohbetlerine devam etmektedir. Bunların yanı sıra Foto Magazin, 7 Gün, Örnek, Tarih Dünyası, Tarih

Hazinesi, Tarih Konuşuyor, Vakıflar Dergisi, Vakıflar Bülteni, Türk Yurdu'nda yüzlerce makale yazdı.

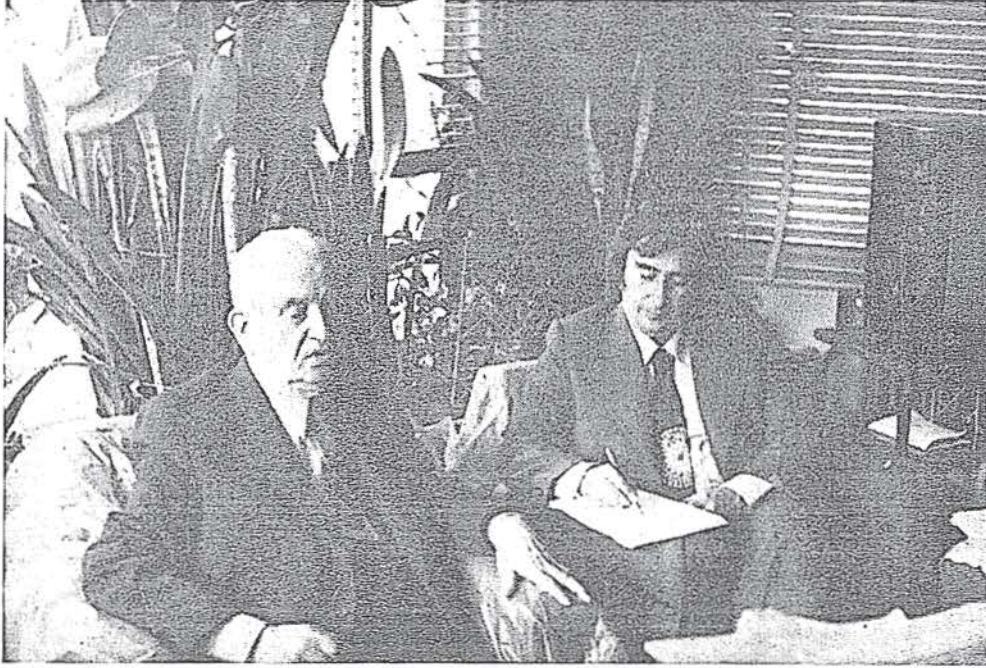
MİMAR SİNAN KAYBOLUYOR

Yazdığı kitapların sayısının yüze yaklaştığı söylenir. Bunlar arasında Mimar Sinan'la ilgili bir araştırması olduğunu duymuştum. Bu eserin yayınlanmayışının sebebini kendisine sorduğum zaman şu cevabı verdi:

— İkinci Dünya Savaşı yıllarında kitap yayınlamak son derece güçtü. Fotoğraf malzemesi ve kâğıt bulabilmek başlı başına bir dertti. Bununla beraber zamanın müddeumûmisi Hikmet Onat'ın yardımıyla Yüksek Kaldırım'daki bir fotoğrafçıdan film temin edebildim. Yazdığım Mimar Sinan kitabı bir kişinin dahi kolay kolay kaldıramayacağı üç büyük cilt hâlindeydi. Kitabı Türkiye Büyük Millet Meclisi reis vekili Refet Canitez'e gönderdim. Kısa bir süre sonra beni Ankara'ya çağırdılar. Baktım ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kitabı bir masaya koymuşlar, tetkik eden milletvekilleri takdirlerini esirgemiyorlar. Bu arada Refet Canitez: «Sen bir hazineymişsin» diye iltifatta bulundu. Baskıya geçmeden önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geri aldığım müsveddeleri koyacak emin bir yer arıyordum. Birden aklıma Falih Rıfkı Atay'ın Ulus'taki yazıhanesi geldi ve oraya emaneten bıraktım. Aradan beş on gün geçti, yazılarımı almak için gittiğimde, sanki beynimden aşağı kaynar sular döküldü; kitap meydanda yoktu. Hırsıyla Yahyâ Kemâl'e gidip içimi döktüm. O da en az benim kadar hiddetlendi. «Yürütmüşler, sen öldükten sonra yayınlayacaklar,» diye barbar bağırdı. Daha aldığım fotoğrafların ücretini ödememiştim, elime: «İbrahim Hakkı Konyalı'nın kitabı odamızdan kaybolmuştur,» diye bir belge vererek beni oradan savuşturdular.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın basılmayan bir kitabı da Topun Tarihi'dir. Sözü kendisine bırakalım:

— Topun Tarihi isimli eserimi devrin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e götürdüm. İlgiyle karşıladı, topçu subayı olduğundan

İbrahim Hakkı Konyalı röportajı yapan arkadaşımızla.

ötürü kendisi de bazı mütalaalar yazdı. Sonra da Millî Savunma Bakanlığı yirmi bin lira karşılığı Topun Tarihi'ni satın aldı. Ne oldu anlayamadım, bu kitap da basılmadı. İşin en acı tarafı bende bir kopyasının olmayışdır.

PİRİ REİS VE NEDİM

Aşiv belgeleri arasında İbrahim Hakkı Konyalı'nın bulduğu pek çok belge vardır. Bunlardan en önemlisi Piri Reis haritasıdır. Nasıl bulduğunu şöyle anlattı:

— Konya Babalık gazetesinde yeniçerilerle ilgili bir yazıdaki Piri Reis haritası sözü dikkatimi çekti. Haritayı bulmayı aklıma koydum. Önce İstanbul'da Askerî Müze'nin arşivini araştırdımsa da bulamadım. Ardından Topkapı Sarayı Müzesi arşivini taramaya başladım ve iki yüz elli bin belge arasından deve derisi üzerine yapılmış haritayı buldum. Araştırmalarım Kristof Kolomb'un Amerika'dan İspanya'ya gönderdiği bir gemiyi Piri Reis'in am-

cası Kemal Reis'in esir aldığı ortaya çıkardı. Piri Reis; «Bu haritayı amcam tarafından esir edilen kâşiflerden aldığım bilgiyle yaptım,» demektedir.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın buldukları saymakla bitip tükenmez. En son olarak Şâir Nedim'in Karacaahmet mezarlığında gömüldüğü yeri ortaya çıkarmıştır. Fuad Köprülü'nün onunla ilgili bir yazısının başlangıcında mezardan söz etmeyişi dikkatini çekmişti. Bunun üzerine uzun uzun araştırmış ve Karacaahmet mezarlığında Nedim'in gömülü olduğu yeri bulmuştur. Bununla da kalmamış, Nedim'in yanındaki boş yeri kendisi için satın almıştır. Zaman zaman yanındakilere takılarak; «Bu benim için mazhariyettir. Nedim'in ayak ucunda yatmak benim kısmetim,» demektedir.

BULGARİSTAN'A SATILAN DEVLET ARŞİVİ

İbrahim Hakkı Konyalı'nın bir zamanlar eski arşivleri üç kuruş on paraya Bulga-

ristan'a satılışına el koyduğunu duymuştum. O zamanlar 180-200 kiloluk balyalar hâlindeki tarihî evrak için yaptığı mücadeleyi sordum. O günlerin üzüntüsü içinde anlattı:

— Günümüzden kırk dört yıl önce Kadırğa'da oturdum. Öğle yemeğinden gazeteye dönerken şimdiki tapu kadastro dairesinin önünde bir takım arabalara balyalar hâlinde evrak yüklendiğini gördüm. Hemen yanlarına sokuldum; kâğıt balyalarını tartan mümeyyize ne yaptıklarını sordum:

«— Bir kısmını Kumkapı'dan denize döküyoruz. Bir kısmını da Bulgar hükûmeti satın aldı. Onları da Bulgaristan'a gitmek üzere Sirkeci'den tirene dolduruyoruz» dediler. Bunun üzerine vakit geçirmeden Defterdar Şefik Bey'e koştum:

— Tarihî evrakı nasıl satarsınız? diye sorunca aldığım cevap mümeyyizinkini bastırdı:

«— Hayır, yalnızca fersude evrakı satıyoruz...» Bu evrakı Abdurrahman Şeref Bey beş yüz on sekiz araba ile Hazîne-i Evrâk'a naklettirmişti. Bunlar bir süre Ayasofya'nın üst galerilerinde tasnif edilmeğe başlanmışsa da Alman imparatoru Wilhelm'in İstanbul'a geleceği ve Ayasofya'yı gezeceği haberi üzerine küreklerle merdiven boşluklarına atılmıştı. Evrak, güvercin pislikleri ve yağmur sıvıntıları altında günlerce orada kaldı. Sonradan bir Bulgar albayı bu evrakı incelemiş ve ısrarla hükûmetine aldırıştı. Böylece yıpranmış ve işe yaramaz evrak denilen devlet arşivi okkası üç kuruş on paradan 1931 yılı haziranında satıldı gitti.»

Caresizlik içinde kıvranan İbrahim Hakkı Konyalı da defterdarlığa bir dilekçe vererek bunların okkasını on kuruştan satın alacağını ve müzeye teberrû edeceğini söylemiş, Son Posta gazetesi de konuyu acı eleştirmeye başlamıştır. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne soru önergeleği verilmiş, hükûmet, duruma el koymuşsa da Bulgaristan'a giden evraktan yalnızca bir parça kırpıntı kâğıt geri alınabilmiştir. Hazîne-i Evrâk'ı satanlar sonradan mahkemeye verilmişse de o sıralarda çıkan genel aftan yararlanarak hüküm giymemişlerdir.

Bu acı olaydan hemen sonra Başbakanlığa bağlı «Başbakanlık Arşivi» kurulmuştur. Bulgaristan'a giden tarihî evrak ise orada Alman, İtalyan ve Bulgar uzmanlarınca tasnif edilmiş, kataloğu üç cilt hâlinde yayınlanmıştır.

KONYALI'NIN MÜZECİLİĞİ

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Başbakanlık arşiv uzmanı olarak çalışan İbrahim Hakkı Konyalı'dan Askerî Müze'deki eserleri tasnif etmesi istenmiştir. O sıralarda savaş dolayısıyla Niğde'ye gönderilen eserler geri gelmişti.

İbrahim Hakkı Konyalı bu silâhların büyük bir kısmını bodrumda sular arasında olduğunu belirttikten sonra sözlerine şöyle devam etti:

— Daha önceden çürümeye başlayan kılıçları, miğferleri Marmara denizinin ortasına dökmüşler. Dökmekte olan eşya arasından Orhan Gazi'nin miğferini buldum. Kayıtlarda Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında getirdiği firavunun, Necmeddin Eyüb'ün kılıçlarını da aynı şekilde denize atıldığını öğrendim. İş bununla bitmedi, bir sabah baktım ki orada da evrakı balyalamışlar. Nöbetçiden bunların İzmit kâğıt fabrikasına gitmekte olduğunu öğrenince hemen jilgilere koştum; bir faciayı nisbeten önledim. İzmit kâğıt fabrikasına giden evrakın bir kısmını geri getirebildim.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın devlet hizmetinde en son görevi Vakıflar genel müdürlüğündedir. Vakıflar müdürlüğü daha önce kurdurulan Türk İnşaat ve Sanat Eserleri müzesinden sonra depolarında yıgınlar hâlinde atılmış Kur'an'ları, levhaları değerlendirerek yazı müzesi kurmayı planlamıştı. Bunun için de eski yazmaların anlayacak uzmanları yoktu. Görev İbrahim Hakkı Konyalı'ya verildi. O da uğraştı, didindi, çalıştı müze kuruldu; kuruldu, ama nedense onu «Yazı Müzesi»nin açılışına dahi davet etmediler. (1968)

ESERLERİ:

Topkapı Sarayında Deri Üzerine Yapıl-

